

בני מר כרטיס לאוטבוֹצֶק

שם: בני מר
מקום לידה: תל אביב
מקום מגורים: תל אביב
שפת אם: עברית
שפה שנייה, שפה שלישית: יידיש, צרפתית
חולם בעברית
מתרגם אהוב: י"ד ברקוביץ'
אמן שפה אהוב בעברית: דוד
אמן שפה אהוב בשפה אחרת: תומס מאן
ארץ מובטחת: נאות דשא, על מי מנוחות

אולי זה לא סיפור, אלא סוד שאין סיבה לגלותו מלבד הרצון לכתוב על גלות. ובכל זאת אינני יכול להתאפק, ואני רוצה גם שתדעו לאן נעלמתי יום אחד בין העונות לבין השמשות.

קשה להאמין בזה, אך מי שהרים פעם ספר ישן ביידיש ולקח אותו לידיו, יוכל להעיד שזה קורה מפעם לפעם. לי זה קרה לפני שנים אחדות ביום גשם, ברחוב אלנבי בתל אביב. ספרו של יהואש פון ניו יאָרק ביז רחובות און צוריק (מניו יורק לרחובות ובחזרה) היה מונח עם ספרים אחרים על ספסל ציבורי. נטלתי אותו והוא כמעט נמס בידי. רק בכית, בערב, עלעלתי בזהירות בספר הזה, שיהואש, המשורר ומתרגם התנ"ך ליידיש, מתאר בו את מסעו לארץ ישראל לפני כמאה שנים; הצטרפתי אליו מיד בקוראי: "ומיום ליום היתה ארץ ישראל בדעתי לאי מאיר השוכן בקצה דרך אפלה. כל הטוב והשמח והיפה הוא שם, באי ההוא. ואת הדרך צריך לעבור במהירות. וכשרק אגיע לשם, ייפתרו כל ספקותי, כל התשובות ייענו, כל המחשכים יתבהרו, ויתחילו חיים חדשים. אביב חדש, נעורים חדשים ואמונות חדשות..."

אבל בטרם תחשבו שאני נוטה לטייל מחוץ לעולם הזה, אגיע לעיקר. התחלתי לדפדף, ובהמשך, בפרק על תל אביב, מצאתי בין הדפים כרטיס רכבת

ישן. גם זה קורה; לעתים, ואפילו קרובות, אפשר למצוא בספר יידיש פתק ישן, גזיר עיתון צהוב, או הקדשת המחבר; אין הרבה שפות שקורא הדייט כמוני יכול לנגוע בהן באותיות שכתבו הכוהנים הגדולים. אבל הפעם ראיתי מיד שכרטיס הרכבת הזה שונה משאר דרישות השלום מן העבר. הוא היה סמוק, כאילו הגיע בקוצר רוח, ובאותיות עדיין שחורות היה כתוב שם תחנת המוצא: ורשה, היעד: אוטבוצק, והתאריך: 3 במרס 1939.

חז"ל אומרים שה' ברא עולמות והחריבם לפני שברא את העולם הזה, וכך אפשר להסביר את מציאותם של שלדי דינוזאורים, למשל – שרידים מעולמות קודמים. עד אז נדמה היה לי שגם העולם הקודם הוא התהפך ולא נשאר לו זכר, אף על פי שהרכבה פעמים התאמצתי להביט לאחור, והנה פתאום הוא מתגנב לפה בערב חורף תל-אביבי. מרוב הפתעה סגרתי את הספר והסתכלתי מסביב לראות אם מישהו הבחין בי מבעד לחלון. הבנתי מיד שזה סוד, מפני שלא מתאים לי למצוא משהו כמו הפתק של ר' נחמן מברסלב. לעתים אנחנו מוצאים משהו שלא חיפשנו, אבל כמעט אף פעם לא נמצא באקראי משהו שחיפשנו מאוד.

כעבור רגע פתחתי שוב את הספר בפרק על רחובות, אבל כרטיס הרכבת לא היה שם. נבהלתי כדי כך שלא מצאתי שום דבר בעלעול הראשון והמהיר, אבל אחר כך הוא נמצא, הפעם בפרק הבא. הפכתי את הכרטיס מצד לצד בוהיות וגיליתי את הדבר הכי חשוב: הוא לא היה חתום! בשום מקום לא נכתב שהכרטיס משומש, משמע אף אחד לא נסע בו מעולם. חיפשתי שם על הכרטיס, לשווא, וגם על הספר, לא כדרכם של ספרי יידיש, לא היה רשום שום דבר משמעותי, רק כמה מספרים וקטעים מסומנים בקו (אחד מהם הוא הקטע שתרגמתי לעיל).

מי קנה את הכרטיס? האומנם ביטל ברגע האחרון את נסיעתו לאוטבוצק והחליט לנסוע לארץ ישראל? המשורר יהואש חזר אמנם לאמריקה, דבר הלמד משמו של הספר. אך אולי הקורא היה קצר סבלנות, וארץ ישראל הקסימה אותו כל כך עד שלא הגיע לאחרית הדבר, צרר את הספר בצקלוננו, מיהר לנסוע לפלשתינה, ומקץ שנותיו זרקו ילדיו את הספר לרחוב. מאז מצאתי אותו שם היה לי הרבה זמן לחשוב על מוצאות הספר. חשבתי למשל שאולי בעל הכרטיס לא בא בעקבות הספר; הלא האדמה רעדה אז בפולין, ורק הבדל קטן בסולם ריכטר בין רעש לא-מורגש לבין חורבן.

אוטבוצק היא עיירת קיט ליד ורשה, שגם היום באים אליה נופשים לנשום לרווחה. אבל אז היו בה הרבה פנסיונים ששמו "סאָניע ראָזענבערג", "גוטקינד", "זון און לופט", "כרמל" (על כולם קראתי בעיתונות מאותם ימים). עברתי שם בשנה שעברה – עיירה קטנה נחבאת בין בתים קטנים, עצים

ופרדסים – ולא הספקתי לחפש פנסיון אחד מאלה. אבל בדרך חזרה, בתחנת הרכבת המרכזית של ורשה, עמדתי בתור לקופת המודיעין והיה לי די זמן לנסח את השאלה כהלכה. לבסוף, כשהגיע תורי, שאלתי את הקופאית, באופן תאורטי, אם אפשר להשתמש בכרטיס רכבת ישן, אפילו ישן מאוד.

– כמה ישן? אפילו כמה שנים? שאלה הקופאית כדי להרוויח זמן ולחשוב בינתיים.

– כן, עניתי לה. אבל אף אחד עוד לא השתמש בו בכלל.

– אני חושבת שיהיה בסדר, היא אמרה לבסוף.

הודיתי לה מהר והסתלקתי כדי שלא תבחין בהתרגשותי: אפשר להשתמש בכרטיס! בעצם ידעתי את זה כל השנים; הלא אם הצליח להישמר עד עכשיו, יוכל גם להבא. לכן שמרתי עליו כאילו היה כרטיס הפיס שלי. שמרתי עליו בדיוק במקום שנמצא, בספרו של יהואש. אף גנב לא יעלה בדעתו ששם נמצא האוצר שלי. אני ממעט לפתוח את הספר, מפני שזה מכבר נדמה לי שריחו של הכרטיס הולך ונגזר. הריח הזה צינן אותי בימים החמים ביותר. בכל פעם שהרחתי אותו נמלאתי בניחוח הבוסתנים ובשקט של אוטבוצק, וידעתי שיום אחד אוכל להגיע בכוחו לשם ולאז. ולא רק באמצעות החושים; הכרטיס הזה אינו עוגיית מולך שלי. אינני מתכוון בכלל למסע בספרות או בערפול חושים.

אני יודע – ולפעמים אני רק חושב – שהכרטיס הזה יכול להחזיר אותי לאוטבוצק ב־3 במרס 1939. אינני מיסטיקן, חס וחלילה, ואינני מאמין בדרך כלל בקפיצת הדרך. אבל הלא דברים מסתוריים רבים קורים בחיינו, ואם נסב את ראשו לאחור, נגלה שאפשר לעצור ואפילו לחזור. הרי אילולא פנינו כל כך למעלה ולעתידי, היינו מוצאים עוד כרטיסי רכבת כאלה. רכבות רבות מספור נוסעות בכל רגע; האם מישהו יודע לאן הן כולן מגיעות? אחת מהנה בוודאי נוסעת עדיין במרס 1939 מזורשה לאוטבוצק, ומי שיש לו כרטיס אדום־כתום מתאים בדיוק יכול לעלות עליה ולהגיע לעיירה היהודים מלקטים בה פטל על שפת הנחל, ומתהלכים בידיש כמימים ימימה. אני יודע שלא כולם מצאו כרטיס רכבת כזה, וזה כרטיס ליחיד בלבד. אבל ממילא לא כולם רוצים, ואני משתוקק לחזור ויודע שיום אחד אוכל; זה יהיה יום מיוחד בוודאי, לא בקיץ כמוכן, אלא בין השמשות ובין הים לרקיע, במקום שערי שמים נפתחים, בין תכלת לכתום. הו יהודים יקרים, תמימים, אחרים, המהלכים באוטבוצק, אל דאגה! הפעם לא יאונה לכם כל רע בין העצים. אתם תתנצחו ולא תעוללו רע, ובערב נשב מה טוב ומה נעים כשמן הטוב על הראש. עוד מעט אני אחזור אליכם. אצא לדרך, ובסופו של דבר אמצא את הכתובת שכתובה על כרטיס הרכבת.